

INTERPELĂTIUNEA

PRIVITÓRE LA

EXPULSAREA ROMANILOR

DE PESTE CARPATI

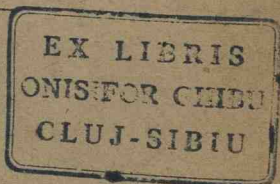
ADRESATA GUVERNULUI

DE

M. KOGALNICIANU

Deputat al colegiului I de Brăila

(Ședința Camerei deputaților din 11 Februarie 1886)

BUCURESCI

IMPRIMERIA STATULUI, STRADA BRÂNCOVEANU, No. 9

1886

45 18/9

Institutul de Studii Historice și Social-Politice
de pe lângă C.C. al P.C.R.
BIBLIOTECA DOCUMENTARĂ

Inventar nr. 73286/80

INTERPELATIUNEA

PRIVITOARE LA EXPULSAREA ROMANILOR

DE PESTE CARPAȚI

ADRESATĂ GUVERNULUI DE M. KOGĂLNICEANU

D-lor deputați,

Când în una din ședințele trecute, dupe înțelegerea ce am avut cu D. ministru președinte pentru amânarea interpelărei mele, am avut onóre a vă dice că acéstă interpelare privea o caasă de naționale și de umanitate, am omis a vă spune că ea privea și causa legalității. Acésta o fac astăđi.

Și din început, D-lor, declar, că causa de legalitate și de umanitate privesce special pe guvernul țerei mele; iar interpelarea mea ca cestiune de naționalitate se adreséză și aci și la Buda-Pesta; ea se adreséză și guvernului român și națiunei române, și guvernului maghiar și națiunei maghiare.

Unii din D-vóstră se vor mira póte, că eú de la tribuna țerei mele adresez o interpelare unui guvern străin; dar, D-lor, de atâtea orí în Parlamentul din Buda-Pesta s'aú tratat nu numai cestiuni privitoare în special pe România, dar și însuși causa românismului în general. Prin úrmare, avem și noi dreptul și datoria să tratăm o-data în Parlamentul din Bucuresci, față în față cu vecinii noștri, causa românismului.

Spre a accentua din început spiritul în care înțeleg a desvolta interpelațiunea mea, declar că sunt om de ordine și de autoritate; de mai multe ori ministru al afacerilor străine și președinte de consiliu al țerei mele, înțeleg importanța și datoria pentru fie-care Stat de a fi în bune relațiuni cu cele-l'alte State, și mai ales cu vecinii sei. Asemenea recunosc că este o lege internațională pe care toate națiunile trebuie să o respecte, aceea de a nu deveni un focar de desordine și de comploturi cu scop de a produce rescóla în cele-l'alte State. Prin urmare, de mai înainte declar, că osândesc cu desăvârșire orî-ce încercări de agitațiuni și de resvrătiri în contra Ungariei, uneltite în România, fie de români născuți în țera mea, orî de români născuți afară de hotarele noastre, în genere fie de străini, fie chiar de români ! Recunosc pentru guvernul român dreptul și datoria pentru a preveni și a pedepsi orî-ce mișcări revoluționare, în contra Statelor străine cu cari suntem în pace ! Singura deosebire între mine și banca ministerială este pentru modul de infrinare al acestor uneltiri criminale.

Vecinii noștri de peste Carpați nu 'mî vor voi rău, că eû mē adresez la D-lor : guvern și națiune maghiară. Mai mult de cât orî-care din ómenii de Stat mari și mici în acéstă țeră, eû am nu numai dreptul, dar am și datoria de a le adresa acéstă interpelare.

Nici o-dată n'am predicat resvrătirea; nici o-dată n'am provocat cërta între Români și între Ungurî; nici o-dată nu m'am amestecat în certele din lăuntru ale acestor duoë națiuni, care în interesul lor reciproc ar trebui să trăiască alătura una de alta în cea mai bună înțelegere. Și merg mai departe, declarând că nici direct nici indirect, am făcut saû fac parte din iredentismul român; pentru că nu recunosc țerei mele *România* dreptul de a revendica stăpânirea Transilvaniei, precum asemenea nu recunosc Ungariei cel mai mic drept asupra României. Eû nu aparțin Daco-Românismului de cât ca istoric, și nu ca om politic ! Ca român însă, și mai ales

ca om politic, prin trecutul meu, prin faptele mele privitoare la cauza ungară, când această cauză era persecutată și pot dice chiar perdată, am dreptul și datoria de a adresa de la tribuna țerei mele această interpelare guvernului din Buda-Pesta și poporului maghiar, și mai ales ómenilor de Stat cari sunt astăzi în capul afacerilor Ungariei; pentru că eu 'i-am ajutat, pentru că eu 'i am sprijinit când ei erau fugari, când ei în exil lucrau pentru renascerea Ungariei; pentru că eu ca prim-ministru al aceleia căruia ziua de astăzi 11 Februarie, readuce aminte nedrépta cadere, imprenă lucrat'am la incheierea convențiunilor dintre Domnul Cuza și dintre capi guvernului național-ungar, și care regulau relațiunile între România și Ungaria, privitoare la Transilvania în deosebi.

Prin urmare, nu pot crede că exilații de odinórá, astăzi ajunși la putere, vor scuipa asupra iscăliturii lor din 1859 și 1860, adică vor lipsi lealității maghiare.

D-lor, la 1868 pentru întâiași dată m'am oprit câte-va zile în Buda-Pesta. Om politic, am ținut să vizitez Parlamentul Ungariei. Aședându-mă într'o loge și aruncându'mi ochii asupra incintei Camerei în care erau deputații, am recunoscut mai mulți din aceia pe cari în 1859 și 1860 'i-am fost scăpat de ștréng, orí cel puțin de rușcăriile regimului reacționar din Viena, care atunci era întins peste totá Ungaria! Intre aceștia am recunoscut mai ales două dintre emigrații ungari pe cari și onor. D. Nicu Catargiu și alți vechi cetățeni bétráni din Galați trebuie să'i cunóscă, cel puțin de nume. Erau Berzenczy comitele Secuilor din timpul lui Kossuth, și deputatul Vidasz!

D-lor, eram prim-ministru al Moldaviei în anul 1860. Resbelul se pregátia ba chiar era în izbucnire între Francia, Italia și Austria. Intr'o di întrá la mine ușierul, și 'mi spune că două unguri voiaú să'mi vorbescă. Era în luna lui Decembre pe un ger grozav. Se deschide ușa și ved întrând două unguri, unul de o staturá înaltă și cel-l'alt mai mic. Ei

tremuraă de frig, pentru că nu aveaă pe dênşii de cât o atilă de postav subţire. Eraă cei menţionaţi mai sus: Berzenczy şi Vidasz; 'i-am întrebat ce doreaă de la mine, şi 'm' respunseră că veneaă ca fugari de la Galaţi, pentru că prefectul de acolo Alexandru Cantacuzino, cunoscut în general sub numele de Knéz, din ordinul primit de la Vodă-Cuza voia să'i dea pe mâna consulatului austro-ungar. 'I-am ascultat cu interes şi cu compătimire, cum în ţera românescă s'aă ascultat pururea glasul exilaţilor, 'i-am asigurat că în ei ospitalitatea românescă nu va fi lovită; şi în fine 'i-am invitat să stea, să primescă ceaiul meă spre a se încălđi; apoi le-am dat trăsura mea, le-am pus la dispoziţiune din blânile mele în contra frigului, şi le-am dat un sauf-conduit, prin care ordonam tutulor autorităţilor publice ale ţerei de a le învoi şederea în România, ameninţând pe acei ce ar cuteza să asculte alte ordine afară de ale mele, ministru constituţional şi prin urmare răspundător pentru paza ţerei şi în deosebă al marelă legă a ospitalităţei române, arătând că acei cari vor contraveni actului de sauf-conduit vor fi pedepsiţi, ca pentru înalta trădare comisă contra ţerei. (Aplause.)

Când dar fui zărit în Parlamentul ungar, Berzenczy şi Vidasz, urmaţi de un mare număr de deputaţi, intrară în loja mea, felicitându-mă de buna mea venire şi arătând colegilor lor purtarea mea din 1860! Berzenczy 'mi adaogă că el pörtă încă sauf-conduitul meă ca una din hârtiele sale cele mai preţiose.

Deputatul Vidasz 'şi-a arătat recunoştinţa sa pentru ospitalitatea şi protecţiunea ce a primit în România într'un chip mai practic. El la ori-ce ocaşiune s'a arătat simpatic causei române. Lucru rar, D-lor, din partea unui maghiar, când vedem astăđi duşmânia care însuflă pe mai toţi maghiarii în contra tutulor naţionalităţilor romaghiare din coprinsul ţerilor aparţinând Corónei St. Stefan.

Mai am şi alt drept şi altă datorie de a mă adresa către guvernul şi către naţiunea maghiară. V'am

spus că în 1860 resbelul între Franția și Italia și între Austria era la ușe. Patrioții unguri și cei din năuntru și cei exilați vedeau în acest resbel emanciparea Ungariei. Cuza-Vodă și guvernele lui din București și din Iași ajutară mult mișcării unguresci. Afară de tabăra de la Floresci, care deturnă de pe câmpul de bătăe o armată întrégă austriacă, Cuza-Vodă primi să lase a se introduce în România însemnate transporte de arme destinate mișcării revoluționare din Ungaria. Ca ministru al lui Vodă-Cuza am participat la invoirea dată pentru intrarea acestor arme. Ântâiul transport era de 30.000 puscă, al duoilea transport era și mai mare! Erau și tunuri date de Napoleon și de Victor Emanoel. Inșă ungurii însărcinați cu aducerea lor au fost indiscreți; ast-fel Rusia, Anglia, Turcia și mai ales Austria aflară despre al duoilea transport sosit în Galați.

Un vapor de resbel austriac și alte vapore turcesci se puseră între țermul nostru și între corăbiile de sub drapelul italian care venise cu armele, și opriră descărcarea lor.

Cu tôte cererile am refusat de a preda aceste arme. Numai dupe solemna promisiune dată sub parola de onóre de Sir Henri Bulver, ambasadorul Marei-Britanii la Constantinopol, că armele se vor înapoia în porturile Italiei de unde plecaseră, Vodă-Cuza și guvernul seău consimțiră la înapoierea lor.

Inșă Sir Henri Bulver nu se ținu de cuvânt; armele fură predate Turciei, care în adevăr consimți în fine de și târđiũ a le înapoia Italiei.

In fața lipsei de cuvânt al ambasadorului englez, Vodă-Cuza nu tăcu. El protestă formal. Atunci, Sir Henri Bulver se recunoscũ greșit; dar adăogi aceste cuvinte către agentul nostru din Constantinopol, nemuritorul C. Negri, cuvinte pe cari națiunile cele mică nu trebuie să le uite nici o-dată în fața promisiunilor celor mari: „da! am lipsit angagiamentului luat, dar acésta am făcut'o din ordinul guvernului meũ; prin urmare, daca Vodă-Cuza este ofensat prin neținerea cuvântului meũ,

să declare rebel Maiestatei Sale Britanice." Aceste spuse ale mele constituie o pagină a istoriei noastre, și din care voi deduce concluziunile ce 'mi sunt necesare în interpelarea mea.

Tot în același timp președintele guvernului național ungar, Kossuth, marele Prometeu al Ungariei, trata cu Căpur pentru formarea unei legiuni cât de numerosă de unguri care să coopereze cu armata italiană în contra Austriei, pe lângă însuși revoluționarea Ungariei și Transilvaniei.

Avisat de acestea, guvernul Austriei 'și închise ermetic granițele prin un îndoit cordon, pentru a opri emigrarea maghiarilor tineri cari voiau a se înrola în legiunea ungară. Singura frontieră prin care se putea străbate, cu toate măsurile luate de autoritățile austriace, era frontiera de pe Carpați, față cu România.

În adevăr, pe lângă greutatea de a păzi o frontieră atât de întinsă și de variată, pe lângă simpatiile ce cauza ungară avea în România, apoi patrioților unguri mai le veneau în ajutor însuși autoritățile vamale și militare de granițe, cari de și supuse guvernului austriac, totuși erau în cea mai mare parte compuse de maghiari; și însuși aceștia conduceau pe junii emigrați până la frontierele române, arătându-le căile și pădindu-i în contra orî-ce pericole până la intrare în România. Astfel numai în Moldova au fost intrat peste 4000 de unguri.

Agentul Austriei din Iași, baronul Goedel de Lanoie, 'mi-a adresat atunci, dupe multe conversațiuni verbale, o notă amenințătoare, făcându-ne răspunzători pentru că autoritățile noastre luaș din mâna autorităților austriace pe tinerii maghiari și le dau ospitalitate în România.

Pentru istorie, D-lor, vă voi spune că acea notă pörtă data de $7/19$ Octombrie 1860. O a doua notă cu data 21 Noembrie (3 Decembrie) făcea pe guvernul român răspunzător și pentru intrarea armelor franceze și italiene în România. Și în sfârșit a treia notă cu data 26 Noembrie (8 Decembrie) re-

petă pe cele-l'alte. Tot pentru istorie, domnilor mei, nu pentru a mă lăuda, vă voi spune răspunsul ministerului din Iași la aceste amenințări.

Guvernul slab al Moldovei a răspuns că, departe de a se face răspundător de intrarea ungarilor în țară, cari ne silea pe noi să facem enorme cheltueli pentru întărirea fruntarielor române, pentru sporirea numărului agenților polițienesci prin orașe, noi făceam răspundătoare pe autoritățile austriace, cari înlesneau emigrarea ungarilor și ne silea la cheltueli ce nu trebuia să ne privescă, ca ne făcute în interesul nostru. Nota mea se află tipărită în analele diplomatice din anul 1860 sau 1861, nu 'mi adnc aminte.

Vedând Austria că nu putea dobândi nimic de la guvernul român, s'a adresat la alte puteri; și în curând ne-am vădut asediați de note din toate părțile, și mai ales de la puterile Nordului, amenințând România chiar cu ocupațiune, dacă vom cuteza a înlesni rescularea Ungariei și Transilvaniei, prin simpla invoire a patrioților unguri de a se concentra în România. Ministerul din Bucuresci, care a urmat ministerului Goleșcu-Brătianu, nu avu curajul de a rezista. El incepu a isgoni pe tinerii unguri, parte înapoi peste Carpați, parte peste Dunăre, parte a'i da chiar în mâna autorităților vamale austriace.

Domnul Cuza amenințat, îngrijat de pericolul ocupării țerei, și gășind rezistență în ministerul meu, s'a adresat direct cu ordin la prefecti. Acel din Galați, cât p'aci era să dea 20 tineri pe mâna consulatului austriac.

Iar am aflat la timp, și iar am oprit această călcare a ospitalității.

Acestea nu sunt lucruri născocite; sunt toate de notorietate publică; sunt cunoscute însuși ungarilor de pe timpul din 1860, și sunt mărturisite de însuși marele patriot maghiar *Kossuth* în memoriile sale.

Atuncea Vodă-Cuza a venit din Bucuresci în Iași ca să dobóre împotrivirea mea, sau la cas contrariu

să 'și schimbe ministerul. Se arestase și se dase în judecată mitropolitul pentru mituirea patrabirului și recurgere la străini; Camera vrea numai de cât să sechestreze averea lui Vogoride, spre a se imita ceea ce se făcuse în țera Românescă, unde se sechestraseră averea lui Știrbeiș sau a lui Alexandru Ghica, nu 'mi aduc bine aminte. Eș m' am împotrivit acestui sechestrul votat de Cameră cu un vot de majoritate. Tôte acestea aș servit de pretext demisionărei mele. În fapt însă retragerea mea de la guvern a fost concursul ce am dat causei ungare în tot timpul cât am stat la putere. La Bacău, Roman și Galați, acolo se concentraseră cu deosebire ungurii; acolo ei se pregăteau până la desghetul Dunărei pentru formarea legiunei. Mulți din ei fiind fără mijloce, le afectasem câte un franc pe și fie-cârnia. Acesta s'a găsit rău; și pe lângă cele de mai sus mi se impută și aceste cheltueli făcute cu ungurii, și dar mă hotărâș să 'mi dau demisiunea.

Iată, D-lor, ce șiice Klapka care era în Iași venit spre a încheia cu Vodă-Cuza o nouă convențiune; iată ce șiice el în raportul său către Kosșuth, raport care pörtă data din 16 Februarie 1861:

„În Principate, afacerea noastră din nou a luat o turnură nefavorabilă. Ministerul Kogălniceanu a fost silit să se retragă de la putere, făcând loc unui minister unde figură Hurmuzachi care e cunoscut în deobște ca un partisan al Austriei, și care a fost tot-d'a-una pe față în contra ministerului d'înainte, care da nenorocișilor maghiari adunați în Valea-Siretului câte trei lei vechi ajutor pe și.“ Prin urmare, D-lor, vedeți că eș am dreptul să mă pun în față națiunei maghiare ca partisan al ei. D-vostre, pôte, veți vedea în purtarea mea o politică anti-românescă, căci veți șiice: cum se pôte ca un ministru român să fi fost partisan ungarilor, mai ales în apropiere de anul 1848! Dați-mi voe sa vă spun și să vă arêt ce fel de partisan al ungarilor am fost și sunt. Am fost partisanul lor, D-lor, tocmai pentru ca să fac să rămână Transilvania, cum a făcut'o

Dumnezeu, și cum a recunoscut-o însuși marele Rege al Ungariei Sântul Ștefan că trebuie să fie: o țară poliglotă, o țară care să fie trăsătura de unire între națiunea maghiară și între națiunea română.

Pentru români, Transilvania este légănul naționalității noastre, este bascina, este matca din care a ășit roiturile române cari, trecând dincoă de Carpați, a ă fundat Statul lui Radu-Negru și al lui Bogdan-Dragoș, astăđi regatul liber și independent al României, dar care are în dosul ei drept zid o apărare naționalitatea română de peste Carpați; naționalitate care, dacă se va extermina în Transilvania, se va compromite și în România. (Aplause.)

D-lor, cum v'am spus, nu puteau ungurii să ia parte la luptă alături cu armata italiană, de cât trecând prin România, fiind-că numai prin frontiera d'a-lungul Carpaților putea să se întrețină o comunicațiune ușoră între patrioții maghiari din afară și din intru, fiind-că numai prin sprijinul guvernului român, putea să se înlesnescă izbucnirea revoluțiunei ungare.

Alexandru-Cuza-Vodă primi a se înțelege cu ungurii în acéstă privință; însă ca condițiune *sine qua non*, el puse înțelegerea pentru asigurarea existenței și drepturilor naționalității române în Transilvania. Acésta a fost áltăia și ultima condițiune a ministerului din Moldova; căci acolo s'a tratat mai mult încheierea convențiunilor între România și între guvernatorul Ungariei, titlu ce păstra Kossuth și dupe retragerea sa de la putere.

În țera Românescă tratările s'a ă condus, pe cât sci ă, în de-afară de schimbările dese ale ministerului, direct de Vodă-Cuza prin mijlocirea D-lui Ion Bălăceanu, acreditat lângă marele ministru al Italiei, Cavour. În Moldova afacerea s'a tratat cu Klapka și Teleki, și prin corespondență chiar cu Kossuth.

E ă, D-lor, nu deseser că o-dată a ă să iasă la ivélă actele diplomatice ale lui Vodă-Cuza, sus-trase arhivelor Statului de la 1866; atunci se va vedea că, cu tóte greșelile sale, acest Domn a avut

o inimă care simțea românește, o inteligență și o voință lucrând românește.

Dați-mi voe, D-lor, să vă dau pe scurt citire de convențiunile încheiate în acel timp cu patrioții unguri. Acésta o fac, mulțumită lui Kossuth, care-le de și dupe ce au trecut nevoile, dupe ce statul Ungar 'și-a redobândit individualitatea patriei, 'și-a schimbat opiniunea și a redevenit dușmanul românilor, cu tóte acestea totuși a publicat tustrelele convențiunii încheiate cu Cuza-Vodă.

Iată ântêia convențiune încheiată cu Cuza-Vodă de către generalul Klapka, în Maiu 1859:

„Domnul Cuza învoesce patrioților unguri de a forma deposite de arme în valea Siretului, la Bacău, la Roman, sau în alte locuri mai apropiate de granița transilvană, precum Oena și Piatra Principale - va cere de la Imperatorul francesilor 30.000 puscii, din cari 10.000 bucăți vor fi menite pentru armata Moldo-Română, iar 20.000 vor fi puse la dispozițiunea capilor insurgenților unguri și ardeleni.

„De altă parte generalul Klapka va desvolta cea mai mare activitate în Paris și în Londra, pentru că atât armele cu trebuincioasa pulvere, precum și tóte cele-l'alte obiecte de echipament trebuitoare trupelor române și ungare, să pótă neîntârziat a fi transportate pe câmpul de resbel. El va lucra asemenea ca să înroleze în Paris sau și aiurea un personal medical indestulător, precum și de a găsi câți-va oficeri de geniú și de artilerie, spre a se putea organisa aceste două arme speciale în principate.“

Iată extracte mai caracteristice din a doua convențiune încheiată tot cu Klapka :

„Pentru succesul insurecțiunei unguresci, este de mare importanță ca naționalitățile ungară, română și serbă cari locuesc în Ungaria să renunțe la orice spirit de partit, la ori-ce idei de secesiune și la tóte dușmăniile cari au produs atáta rău în anii 1848 și 1849.

„Națiunea ungară este de mai 'nainte convinsă,

că simpatiile patrioților români 'i sunt asigurate, și în Paris se aștepta de la guvernul Principatelor, că acesta povățuit de propriul său interes, se va folosi de influența sa asupra connaționalilor săi ce locuiesc în Ungaria și Transilvania, spre a aduce împăcarea dorită.

„De altă parte patrioții unguri vor publica de odată cu începerea resbelului următoarele principie cari sunt a se scóte din Constituțiunea lor :

„1. Uitarea tutulor desbinărilor vechi și deplina împăcare între Sêrbi, Români și Unguri ;

„2. Drept egal și libertate egală pentru toți cetățenii Ungariei, fără osebire de neam și de confesiune ;

„3. *Autonomia comunei și a comitatului. Populațiunea localităților locuite de cetățeni de deosebite limbi va statornici limba administrațiunei pe cale amicală ;*

„4. *În afacerile bisericesci și de instrucțiune, deplină neatârnnare pentru deosebitele confesiuni și naționalități ;*

„5. *Trupele sêrbesci și române vor fi organizate în deosebi, și vor fi comandate în limbele sêrbescă și românească. Pentru obținerea deosebitelor posturi, fiecare în armată va avea același drept ;*

„6. *Dupe finitul resbelului, se va convoca în Transilvania o Adunare care va avea a se rosti asupra unităței administrative a acestei țêri cu Ungaria, și în cas ca majoritatea să hotărăscă, ca Transilvania în privința administrativă să păstreze și în viitor pozițiunea sa de sine stătătoare de mai 'nainte, nu se va face împotrivire acestei hotăriri ;*

„7. *Principiul fraternității trebuie să ne povățuiască în tóte. Numai această frăție ne póte pe toți conduce la scopul pe care ne silim de a'l ajunge. Și acest scop este confederațiunea a tns-trelelor State dunărene : Ungaria, Serbia și România.“*

Nu vă voiŭ osteni, D-lor, cu citirea întregilor acte prețioase publicate de însuși Kossuth. Mă voiŭ mângini a dice că a doua convențiune noi o privim ca actul de legăminte încheiat între Ungaria și Ro-

mânia. Acest act ne dă noă românilor din România dreptul de a dice și noi un cuvânt în afacerile fraților noștri români de peste Carpați și de a cere sânta păzire a celor stipulate în anii 1859 și 1860! Inșă ni se va putea întâmpina că împrejurările de pe atunci schimbate sunt, și că prin urmare, cădute sunt și promisiunile și legămintele de atunci.

Ei bine, D-lor, întreb, ómenii onești, patrioții inteligenți, și mai ales ómenii de Stat, numai în nenorocire trebuie să 'și ție cuvântul dat? Eú socotesc că tocmai, pentru că patrioții unguri au ajuns la țelul sforțărilor lor, ei trebuie să facă onóre angajamentelor lor luate în timpul restriței. Au fost unii ómeni cari, muștrați de cuget, au ținut daca nu în tot, măcar în parte vechile lor legăminte; acestor ómeni români datoresc ceea-ce în Ungaria se numesce *legea naționalităților*.

Ei bine și acéstă lege cum se păzesc? Mai de unăđi, în parlamentul ungar, D. Babeș, omul cel mai pacinic și mai moderat dintre români din Parlament, ca să pótă să facă pe majoritate să asculte glasul seú, și din nenorocire și pe minoritatea care se revoltă numai când aude *cuvântul de român*, el a trebuit să spună mai ântâiú, că copiii lui vorbesc unguresce mai bine de cât românesce; ceea-ce între români de peste Carpați a provocat în contră'i o mare furtună, tratându-se acest cuvânt de crimă în contra națiunei, când bietul om a dis aceste cuvinte numai ca să pótă fi ascultat. Ast-fel D. Babeș a putut spune în fața guvernului și parlamentului, că din legea naționalităților atât de trâmbițată, astăđi n'a mai ramas o linie păzită, sfârșind a dice că lucrurile au mers atât de departe, în cât în țerile supuse Corónei Sântului Ștefan, de către maghiari se numesce patriot, și se tratéză ca patriot numai acela care s'a lepădat de naționalitatea sa. Și când la finitul vorbirei lui Babeș, deputații unguri Szjlagyi și Albert Apponyi au întâmpinat, că din fericire nu *masele poporațiunei* române vin neîncetat cu plângerí, ci *numai unii agitatori*, iată ce blândul, moderatul și cumpătatul Babeș a

respuns nobililor s $\ddot{e}$ i adversari : „Fericiti in fine c $\acute{a}$ avem in patrie ast-fel de mase (gl $\acute{o}$ te) din care nasc ast-fel de *agitatori*, cari aici se presint $\acute{a}$ cu curagiul convic $\acute{t}$ iunii lor ; ac $\acute{e}$ sta dovedesce c $\acute{a}$ in acele mase exist $\acute{a}$ putere de vi $\acute{e}$ tc $\acute{a}$, *prin care vom avea un viitor*. Iar daca vorba ar fi de vocea maselor, apoi aceea scim cum sun $\acute{a}$ — *din lumea lui Hora* — daca ’mi p $\acute{o}$ te fi permis a rosti acest cuv $\acute{e}$ nt. P $\acute{a}$ nc $\acute{a}$ atunci, p $\acute{a}$ nc $\acute{a}$ c $\acute{a}$ nd noi vorbim a $\acute{s}$ a cum vorbim, p $\acute{a}$ nc $\acute{a}$ atunci gl $\acute{o}$ tele nu vor vorbi in acel in $\acute{t}$ eles.“

O furtun $\acute{a}$ complect $\acute{a}$ de pe t $\acute{o}$ te b $\acute{a}$ ncile isbucnesce obicinuit la cuvintele ori-c $\acute{a}$ ru $\acute{i}$ deputat rom $\acute{a}$ n sa $\ddot{u}$ s $\acute{e}$ rb, c $\acute{a}$ nd are curagiul de a cere respectarea drepturilor na $\acute{t}$ ionalit $\acute{a}$ tilor nemaghiare. A $\acute{s}$ a a fost $\acute{s}$ i cu ocasiunea discursului lui Babe $\acute{s}$. Dar aceste furtuni a $\acute{u}$ fost $\acute{s}$ i mai mari, c $\acute{a}$ nd Ludovic Mocsary, $\acute{s}$ eful st $\acute{a}$ ncei extreme, partisanul credincios al lui Kos $\acute{s}$ uth, unul in $\acute{t}$ re to $\acute{t}$ i Ungurii, corbul alb in $\acute{t}$ re Unguri, cum ’l calific $\acute{a}$ *Gazeta Transilvaniei*, a cutezat in Parlament s $\acute{a}$ ia ap $\acute{e}$ rarea na $\acute{t}$ ionalit $\acute{a}$ tilor nemaghiare.

Acest patriot luminat, acest adev $\acute{e}$ rat b $\acute{a}$ rbat de Stat cu vederi largi $\acute{s}$ i prev $\acute{e}$ d $\acute{e}$ t $\acute{o}$ re, inc $\acute{a}$ in dieta din 1879 a avut curagiul s $\acute{a}$ spun $\acute{a}$ verde in ochii ministrului pre $\acute{s}$ edinte Tisza, c $\acute{a}$ r $\acute{e}$ u f $\acute{a}$ cea de prigonea na $\acute{t}$ ionalit $\acute{a}$ tile nemaghiare, c $\acute{a}$ mari pericole preg $\acute{a}$ tea pentru Ungaria politica sa $\acute{o}$ rb $\acute{a}$ $\acute{s}$ i violen $\acute{t}$ a de a maghiarisa t $\acute{o}$ t $\acute{a}$ suflarea omen $\acute{e}$ sc $\acute{a}$ din Ungaria, $\acute{s}$ i c $\acute{a}$ trebuie s $\acute{a}$ se recun $\acute{o}$ sc $\acute{a}$ de to $\acute{t}$ i c $\acute{a}$ *Ungaria este un Stat poliglot*.

De atunci $\acute{s}$ i p $\acute{a}$ nc $\acute{a}$ ast $\acute{a}$ zi, Mocsary a protestat necontentit in contra violen $\acute{t}$ elor unguresci, in contra silniciei maghiaris $\acute{a}$ rei a sc $\acute{o}$ lelor rom $\acute{a}$ nesci ; $\acute{s}$ i, in discu $\acute{t}$ iunea ce de cur $\acute{e}$ nd a urmat in sinul parlamentului din Buda-Pesta asupra budgetului cultelor $\acute{s}$ i instruc $\acute{t}$ iei publice, el sus $\acute{s}$ i tare a $\acute{d}$ is ministrilor $\acute{s}$ i legislatorilor maghiari urm $\acute{a}$ t $\acute{o}$ rele cuvinte pline de in $\acute{t}$ elepciune :

„Inima ’mi salt $\acute{a}$ de bucurie, $\acute{d}$ ice el, v $\acute{e}$ d $\acute{e}$ nd ce progrese mari am f $\acute{a}$ cut pe terenul instruc $\acute{t}$ iei publice ; $\acute{s}$ i nu pot de c $\acute{a}$ t s $\acute{a}$ doresc din suflet inain-

tarea și înflorirea cât mai mare a culturii maghiare; o profundă îngrijire însă mă coprinde, când trebuie să ved că tot ceea ce se face, se face numai pentru cultura maghiară, iar nimic pentru cultura cetățenilor nemaghiari!"

Și când șoviniștii maghiari amenințau naționalitățile nemaghiare de a li se ridica drepturile asigurate prin legea naționalităților — drepturi cari în fapt sunt toate oboșite — aceștia Mocsary aruncă în obrazul preținșilor liberali și constituționali maghiari aceste cuvinte: „Nu este nimic mai ușor de cât să găsim pretexte, ca să revocăm așa numitele drepturi din legea de naționalități, nimic mai ușor de cât ca să imputăm naționalităților, că abuzază de aceste drepturi.“

Și apoi bărbatul cu înalte vederi 'și încheie argumentațiunea prin următoarele cuvinte zdrobitoare: „Unde am ajunge cu amenințările D-lui Szylagyi? Dacă unii abuzază de drepturi, acesta nu poate servi de pretext ca ele să se nimicéscă;... și dacă voim să împedim ca aspirațiunile naționalităților să se manifeste pe față, atunci nu este destul să ștergem legea de naționalități, ci trebuie să mergem și mai departe. Vedeți însă, ca nu cum-va suprimând simptomele aspirațiunilor naționale ce se arată pe față, să faceți din aspirațiuni conspirațiuni!“

Nu eă, nu un român de peste Carpați, ci un patriot ungar, un partisan al lui Kossuth ne spune aceste cuvinte, ne arată resbelul de mörte ce ministerul și Parlamentul din Buda-Pesta fac naționalității române, încercându-se de a o nimicnici în însuși focalarul ei intelectual: în scólă.

Dar să mergem mai departe.

În adunarea, în congregațiunea comitatului din Brașov, ținută în 17 Decembre trecut, a venit în desbatere proclamațiunea iridentei române, care a servit de pretext distërării acelor șése români. S'a sculat avocatul român Lengeru și a tratat această cestiune: *Români iridenți*, de óre-ce vice-comitele a fost pus' o pe tapet; el a întrebat pe vice-comitele despre somațiunea ce s'a făcut pentru a se strânge

tóte exemplarele proclamațiunei din Bucuresci, de ce nu s'a făcut și în limba românescă? Vice-comitele a respuns că era de prisos, fiind că proclamațiunea iridentei, mulțamită prudenței cetățenilor, n'a avut urmări.

Atuncea avocatul Lengeru în fața delegatului guvernului a respuns următoarele :

„Românii sunt destul de inteligenți, pentru a nu lupta pentru principiile iridentei; noi suntem aderenți fideli ai politicei naționale; vom rămâne și pe viitor și tot-d'a-una, dar pentru aceea nu vom uita nici când că suntem fii ai patriei aceste, a cărei bine îl vom avea tot-d'a-una înaintea ochilor. Eu nu neg că românii au ceva comun cu iridenta: *Nemulțumirea* (deputatul dietal Immrich: așa este!) Administrațiunea e rea, autoritățile nu respectă legea; legea pentru naționalități nu se observă.“ (Immrich: așa este) Lengeru cu tóte întâmpinările reprezentantului guvernului a continuat enumerând plângerile naționalităților; numai dacă se vor satisface aceste plângeri, vor fi și naționalitățile mulțumite. El a accentuat că guvernul numesce comiți supremi cari nu cunosc limba poporului; justiția nu este destul de nepărtinitóre; cu un român nu se ia protocol în limba română; avocatul român nu póte vorbi în sala tribunalului românesce, etc.“

Ei, D-lor, acestea tóte se spun în parlamentul ungar, acestea se spun în congregațiunea comitatului din Brașov, acestea le spun diarele, acestea le spune poporul întreg al Românilor de peste Carpați.

Să vedem, D-lor, dacă acestea erau la 1848, la 1859 și 1860 ideile ómenilor de Stat, promisiunile patrioților unguri, cari astăzi ocârmuesc Ungaria, dacă acestea erau ideile însuși ale lui Kossuth.

Iată, D-lor, ce gândea și ce mărturisea Kossuth când se pregătea a reintra în Ungaria, cu mâna înarmată cu ajutorul românilor; aflăm aceste în memoriile sale.

Instrucțiunile date de Kossuth ca președintele guvernului provisoriu, de Klapka și Teleki, ca

membrii ai acestui guvern, și comunicate agenților pregătitori revoluțiunii, copriind următorul period:

„Noi avem încă a chema luarea aminte a D-vastră asupra unei cestiuni foarte importante: relațiunile noastre către naționalitățile străine. Siliți-vă a cerceta simțimintele și dorințele Românilor și Sașilor, precum și ale Sârbilor și Croaților. Pentru acest finit, adresați-vă la cei mai influenți reprezentanți ai acestor naționalități. In timp ce pe de o parte 'i veți asigura, că noi pe basa integrităței teritoriului Unguresc și a legilor din 1848, suntem gata de a face toate concesiunile ce le pôte cere un frate de la frate-sěu, invitați-i pe de altă parte de a aduce cele mai departe dorințe ale lor la cunoșcința noastră, de se pôte, prin ómeni de ai lor inadins trimiși aici. Dacă noi într'aceste privim legile din 1848 ca punct de plecare, noi *suntem departe de a păstra neschimbate aceste legi*; din contra noi voim a lărgi și întinde principiile coprinse în ele, ast-fel că toate interesele, precum cele naționale așa și cele confessionale, sub protecțiunea Constituțiunii unguresc, să găsescă deplina lor îndestulare. Ca povată să vă serveze alăturatul proiect al Constituțiunii, pe care subscrisul președinte 'l-a lucrat, și a căreia principii fundamente noi cu toții le aprobăm.

(Subscriși) *Ludovic Koszuth* președinte, *G. Klapka*, *L. Teleki*.

Iată acum și extractul Constituțiunii proiectate, privitor mai ales la cestiunea naționalităților:

„Precum religiunea, asemenea și naționalitatea este de interes social. Statul, ca asemenea, nu are nimic comun, nici cu una nici cu alta. Fiind-că Constituțiunea asigurază dreptul de întrunire, *cetățenii sunt liberi de a se asocia pentru ocrotirea și desvoltarea intereselor lor naționale*, precum și altele, și de a convoca adunări in comune, comitate, sau in totă țera... Ei pot ținea adunări, și lua otăriri, dar numai in marginele Constituțiunii și ale legilor, și Statul nu pôte nimic pretinde de cât că adunările să fie publice. Acest principiu 'și va avea aplicațiunea atât către naționalitatea maghiară, cât și către cele

l'alte naționalități; nici una nu va avea un privilegiu deosebit, și guvernul nu va protege pe nici una în paguba celor-l'alte. *Intru cât însă guvernul, parlamentul, comitatul, comuna, are nevoie de o limbă oficială, acest principiu se va aplica ast-fel ca pretutindeni; majoritatea otăresce în care limbă să se trateze afacerile publice, fără a se jicni drepturile minorității. Dacă de exemplu o adunare comitatensă otăresce pentru anul curgător, ca limbă oficială, limba română, slavă, sârbă, germană, ungară, atunci cetățenii de alt neam au dreptul, în limba lor proprie, nu numai de a da petițiuni, de a trata procese, dar încă și de a vorbi în adunări. Guvernul însă, în cas când comitatul către care adresază un ordin, a adoptat o altă limbă, ca limbă oficială, este dator la trimiterea ordinelor scrise în limba oficială maghiară, a adăogi o traducere în limba comitatului; precum asemenea și comitatul trebuie să urmeze aceeași regulă, în relațiunile sale cu diferitele comune. Și vice-versa, comitatul, când limba sa oficială nu este cea ungară, este dator a pune alături cu rapórtelile sale o traducțiune. Legile însă vor fi traduse în toate limbile întrebuintate în țară, și tot așa vor fi publicate.*

Iată, D-lor, ce mai dice Koszuth despre unitatea Statului:

„Principiul unității Statului, care s'a visat ca un izvor de putere și care cu toate deșteptările istoriei se privesce de asemenea, a primit în Viena la întâia crasă o lovitură deplină, precum asemenea și în trecut a primit mai multe desfaceri, și iarăși și în viitor va primi asemenea lovituri; căci în așa numita Austrie unitatea nu este sorgintea puterii, ci a slăbiciunii; și acesta este o lege naturală pe care nici o meșteșugire nu va isbuti a o desminți. *Principiul unității* este la locul său numai la o națiune. Acolo numai este putere, pentru că unesce și légă. Dar ceea ce se numesce Austria, nu este o națiune ci un conglomerat de diferite națiuni. (Nu naționalități ci națiuni). Intr'o asemenea situațiune, orî-ce silință spre întrunire nu împreună ci

desparte. Intre elemente disparate nu numai nu se p^ote s^{av}erși vre-o asimilațiune, dar chiar o cohesiune mecanică nu se p^ote efectua. *Cu cât aceste elemente se vor împreună lega, cu atât ele vor tinde a se desface.*"

Ei bine, D-lor, acéastă comparațiune caracteristică care o face Kosșuth pentru Austria, nu vedeți că se potrivește și mai bine cu Ungaria? Ceea ce se face și se practică de sus până jos și în fie-care ți în patria maghiarilor de t^ote partidele, guvern și opozițiune, dreptă și stânga, în interesul, în realizarea ideei de Stat ungar, face a se uita, cum ȕicea Kosșuth, că principiul unităței nu p^ote a'și găsi locul de cât numai la o națiune; și ce adesiune pote să existe între maghiari și între români? Ast-fel s'au uitat t^ote promisiunile, t^ote închezeșluirile date; toți astăđi proclamă că nimeni nu p^ote să fie patriot, să'și iubescă țera de cât când va simți și vorbi unguresce: nimeni nu p^ote să fie patriot de cât lepădându-se de sângele, de limba, de tradițiunile și aspirațiunile sale naționale! Dar ia să mai ascultăm puțin pe Kosșuth! De și doresc să nu v^e obolesc, este însă de interes național, să ar^et încă o-dată celor cari prigonesc neamul și sângele nostru, și mai ales acelora cari cred pe Kosșuth, să le spun ce el gândește, vorbesce și scrie de la 1848 și până astăđi despre naționalitățile din Ungaria:

„E^u voi^u numai să amintesc încă, cum că t^ote cele-l'alte limbi cari se vorbesc în țera a^u o patrie, în care naționalitatea ce le conerne are o existență națională și politică; așa pentru limba germană este Germania; pentru limba ruténă este Rusia; t^ote cele-l'alte dialecte slave 'și a^u țera lor; limba română are Moldavia și Valahia; limba s^{er}bescă are Serbia; limba ungu^{er}escă însă afară de Ungaria nu are nici o patrie. Dupe cuvintele unui mare poet al nostru, pentru noi Ungurii afară de Ungaria, în întinsa lume nu este nici un loc liber. Aci noi trebuie să trăim, și să murim aci, ori-care ar fi sórta nóstră.“

Dupe ce ați ascultat, D-lor mei, cele ȕise de Kosșuth, cum cred Ungurii că pot să ucidă limba

română, care are patria sa în România? Cum să ucidă limba sârbescă care are patria sa în Sârbia? Cum să ucidă limba germană care are domiciliul în marea și puternica Germanie? Și cu toate acestea, ei, 6.000.000 de unguri, au întreprins această luptă eroică contra a zece milioane de nemaghiari, luptă nepotrivită și nedreptă care ori-ce om cu minte nu poate să țină că va putea să isbutască vre o dată.

Lupta pentru limbi, D-lor, dureroase efecte a avut asupra Românilor de peste Carpați. Până în secolul nostru, limba latină era limba oficială a Statului poliglot al Ungariei; asemenea și în Transilvania. Din toți locuitorii acestor țări, Românii se acomodați mai bine cu această limbă, rădăcina limbei românești. Dupe 1848, sub regimul absolutismului, limba latină fu înlocuită ca limbă de Stat prin limba nemțescă. Românii fură dar nevoiți a învăța o a doua limbă. Pentru aceasta, ei însă erau atrași prin bogăția literaturii, prin științele în cari ei prin mijlocirea limbei germane puteau a se iniția. Limba germană, limbă a unui mare popor era o limbă de înaltă și întinsă civilizațiune. Dupe mai puțin de un quart de secol, iată că românii sunt siliți acum a înlocui această limbă, prin o a treia limbă de Stat, limba ungară.

Ast-fel aceeași generațiune trebuie, afară de cea maternă, să învețe trei limbi de Stat, și cea de pe urmă să fie limba ungară, aceia despre cari însuși Kossuth țină că afară de coprișul Ungariei, nu mai are nici loc, nici ființă. A intrat în capul ungarilor ca în deosebii românii să devină maghiari. Pentru aceasta, un rebel de mărte s'a declarat limbei, școlilor și culturii românești în general. Românii resistă și de acolo învinovățire, că românii, mai ales cei din Ardeal, conspiră contra Statului ungar, spre a se uni cu România independentă! Și iată daco-românismul inventat! iată iridentismul român eșit la ivelă!

Ei bine, D-lor, ia să vedem ce este acest daco-românism, ce este acest iridentism? Până acum guvernul maghiar nu știu să fi găsit în sarcina româ-

nilor altă crimă — dacă crimă este — de cât lupta lor pentru a-și păstra limba și naționalitatea.

Dovadă a daco-românismului, a iridentismului român, maghiarii cred a o fi găsit în nisce hărți ale Daciei vechi, făcute de repausatul Laurian în care, ca parte a vechei Dacii este pusă și *Transilvania*.

Apoi, ce putem să facem noi români când Dumnezeu cel sânt a făcut ca Transilvania să fie alături cu Moldova și cu Țara Românească, și că toate acestea trei țări formaș vechia Dacie. (Aplause.)

Ei bine, putem noi astăzi să venim, și pentru hatrul maghiarilor să lepădam origina noastră, trecutul nostru, istoria noastră, și pentru bunul plac al șovinismului maghiar, să prefacem geografia și hărțile geografice, și să spunem că de la crearea lumii Transilvania a fost destinată să fie țară Ungurască? (Aplause.)

Atlasul lui Laurian, de la aparițiunea sa și până astăzi, este calul de bătae pe care fiii lui Arpad au încălecat, spre a porni oribila lor campanie întreprinsă pentru stârpirea naționalității române! Nu mă veți crede serios, când vă voi spune că chiar în parlamentul din Buda-Pesta, atunci când a vorbit Babeș spre a apăra naționalitățile de impuțarea de crimă în contra Statului ungar, i s'au aruncat ca dovadă zdrobitoare hărțile geografice ale lui Laurian!

Lăsați-mă să vă citez însuși extractul din desbaterile Camerei ungare.

Sedința din 8 Decembre 1885.

Deputatul N. Babeș: Onorabilă Casă, deja alaltăeri, mi-am permis a reflecta, cum neîncetat aușim din partea mai tuturor oratorilor maghiari, că bărbații naționalităților nemaghiare *sunt patrioți* sunt, inspirați de sentimente contrarii patriei, dar încă n'am văduț o unică dată dovedindu-se acésta pozitiv. (Strigări din stânga: „Ba da, avem exemplu viu“).

Babeș continuă: N'am văduț o unică sentință judecătorească, prin care, în mod competente s'ar fi

constatat în partea noastră crime în contra patriei. (Strigări sgomotóse din stânga extremă: „Ba sunt. Dar hartele geografice!“).

Babeș: Aud amintind ceva harte. Nu știu, dar dacă atari vor fi fabricate dóră prin unii dintre D-vóstră, pentru a le provoca în contră-ne. (Contra-diceri în stânga și strigări: Ele se *propun în România!*“).

Babeș: Dacă amintiți de cele din România, acelea pe noi nu ne pot privi; acolo influența noastră nu ajunge. Eú, oncr. Casă, nici n'am intențiu-nea, nici obiceiul a vătéma pe cine-va; rog însă să mi se crédă, că este pentru noi *cea mai dură ofensă*, când asupra noastră se ridică asemenea insinuațiuni. Nu cu ast-fel de mod se dovedesce în contra noastră invinuirea de *rói patrioți*; nu prin provocări la proclamațiuni sau la harte, sau alte de aceste lucruri neatárnátóre de noi, veți convinge pe cine-va despre cele ce ne insinuați, ci — facă-și tribunalele datoria, cerceteze și judece dupe lege, pe date positive, iar nu vorbe góle; și apoi numai pe basa sentințelor judecátorescí rădice-se imputări contra celor ce le merită. Până nu se va urma ast-fel, imputările sunt nedemne, specialmente cele ce ni se fac pe argumente din România, cari nu ne pot privi“.

Acest dialog oficial, ținut în parlamentul ungar, în fața guvernului care aprobă, este de ajuns, D-lor, spre a vè aréta starea miserabilă și barbară care este făcută fraților noștri de sânge de peste Carpați. Tot ce a promis Titanul maghiarilor, Kossuth, prin constituțiunea ungară, prin proclamațiunile sale de la 1848 până la 1861, prin convențiunile sale încheiate cu Cuza-Vodă, a devenit minciună. Tot așa este și cu legea naționalităților. Limba românescă este isgonită din parlament, din comitat, din comună, chiar din școle, și românului chiar numele fără voe i se maghiariséză. Nici o școlă românescă nu se ridică sau se întreține din fondurile Statului, când românii contribue toți și de o potrivă cu tóte cele-l'alte naționalități la fondarea și întreținerea

tuturor aședămintelor de instrucțiune ale maghiarilor, de la școțele de sat, până la universități. Notarii de sate trebuie să scie unguresce; și sunt pedepsiți prin destituiri ori-care întrebuintează limba românească, chiar în desemnarea numelor de botez și de familie. Pe totă întinderea Ungariei și a Transilvaniei, chiar în localitățile locuite exclusiv de români, nu este permis nici chiar spre indicarea drumurilor, o inscripțiune, un avis în limba românească. Vai de conductorul poștal, vai de conductorul căei ferate care ar cuteza să se adreseze cuiva în limba românească. În administrațiune, în justiție, nu petițiunile dar chiar interogatoriul, și încă mai puțin pledările nu sunt permise de cât în limba ungară.

Maghiarismul a străbătut până și în afacerile confesionale. În multe locuri deja este impus, ca matricolele de nascere, de botez, de cununie să se facă în limba maghiară. Și ca mijloc mai energic de maghiarisare, s'a înființat pe totă întinderea Transilvaniei și a Banatului așa numite societăți de cultură ungurescă, a căror menire este ca cu ori-ce preț, cu ori-ce mijloc, fie chiar barbar sau coruptor, să facă pe români să 'și lepede naționalitatea și să devină maghiari. Subscripțiuni pentru aceste societăți s'a făcut în totă țera; comunele și comitatele au contribuit, și s'a întemplat în unele comitate că consiliile județiane au impus până și românilor o dare de una la sută pentru aceste societăți. Mai vine apoi și maxima de Stat a Ungariei, și care practicată pe scări mari a și realizat partea d'ânteiu a maximei: *fă pe român d'ânteiu sărac, apoi maghiar!*

Tot tineritul român, deja de pe băncile școțelor și mai ales ale universităților, este persecutat. Nici o carieră nu le este deschisă, afară de cea a armelor. În întregul Stat maghiar nu este în funcțiunea Statului un singur român care a absolvit tehnica ori medicina. Sub regimul absolutist, la curțile judecătorești superioare se numiseră mai mulți români, doctori în drept, absolvenți, etc. Mai toți aceștia,

unul dupe altul s'aũ destituit, saũ fără voia lor s'aũ pus în pensiune. În partea judecătorească mai că nu se mai numesc români; și dacă în mod excepțional se numesce câte un român la vre-un tribunal, acesta se face trimitându'l prin pusele Ungariei; aicea nenorocitul, ofensat dilnic în naționalitatea sa de șoviniștii maghiari, este silit curênd de a demisiona. Mai înainte de tôte, góna de mórte este declarată inteligenței române.

Ast-fel injuriile, amenințările nu se cruță românilor nu numai în scólă, în cancelarie, dar chiar pe strade, chiar în serbări.

În ⁸/₁₅ Maiũ 1884 româniĩ din Cluj aũ voit a serba, sub acoperământ, ziua aniversarã a Adunãrei ținută în 1848, la Blaj, pe așa numitul câmp al libertăței. Studenții universitari unguri 'i încongiórã, 'i insultã și la pacinica cântare românească *Deșteptã-te Române*, ei întonézã imnul unguresc din care voiũ cita numai o strofã:

Rotundã e lumea acêsta.

Și cresc multe flori în ea,

Pentru români însă numai una;

E flórea furcilor.

Vê citez și un alt cas și mai caracteristic. Se serbezã, mi se pare, în anul trecut instalarea unui prefect; se dã un banchet la care sunt invitate tôte demnitãțile oficiale și aristocratice din oraș. Este invitat și protoereul român Roșescu. Maghiarii cer ca și acest protoereu, ca reprezentând pe români, sã feliciteze pe noul administrator. *Sânția sa 'și începe cuvêntarea în limba română*. Atunci întrêga societate se scólã în picióre, infuriatã, și vociferând strigã cu toții „*în frigare cu el, în foc cu el!*“ Ei bine, D-lor, aicea nu erau copii; erau bărbați maturi, erau funcționari înalți, era fruntea aristocrației!

Sórta fraților noștri de peste Carpați, cum vedeți, este nesuferitã, este o luptã pe mórte. De aceea vedem emigrând necontentit români ardeleni și bãnățeni în România nóstrã, cu sutele și cu miile!

Ei bine, D-lor, în starea actualã unde aũ ajuns

lucrurile, nu a sosit timpul ca, fără să lipsim datorințelor noastre internaționale, să șicem și noi un cuvânt de compătimire pentru nenorociții noștri frați de sânge? Nu a venit timpul ca D. prim-ministru Brătianu să 'și aducă aminte cuvintele pe cari în 1868, cu ocasiunea discuțiunii asupra proiectului de adresă la Tron, le-a șis de pe această tribună:

„Când cumnatul meu este în certy cu sora mea, eu nu mă amestec; dar când bărbatul surorii mele ar ridica brațul ca să o înjunghie, atunci ridic și eu brațul.“

Aceste cuvinte explică proclamațiunea iridentei române. Scriitorul, autorul acestei proclamațiuni a fost în Bucuresci, dar isvorul ei este în Buda-Pesta, este în actele și în persecuțiunile administrațiunii maghiare în contra românilor; și stingerea iridentei nu o va face isgonirea a șese români, ci contenirea erei persecuțiunilor și înlocuirea prin un regim de pace, de libertate și de frăție!

Omenii de Stat din Ungaria 'mă vor erta acest consiliu ce 'mă permit a le da; le 'l dau în același spirit care m'a povățuit în 1859 și 1860 de a da ospitalitate la miș de emigrați unguri, de a scăpa de la furci mai multe capete scumpe națiunii maghiare! Da, o afirm, regimul actual, de va continua, pôte aduce focul și sabia în locuințele românilor de peste Carpați; dar să nu credă vecinii noștri unguri, că prin această ei 'și întăresc patria și viitorul național!

Viu acum la a duoa parte a interpelării mele, la expulsiunea a șese români, transilvăneni, și la legalitatea acestei măsuri.

Mai 'nainte de tôte declar că proclamațiunea iridentă, departe de a face bine causei românesci, fie aici, fie peste Carpați, 'i a făcut rău și în Bucuresci și în Buda-Pesta.

Proclamațiunea așa șisei iridente române, străbătând în Ungaria și mai ales în Transilvania, a dat loc la tot felul de persecuțiuni. Un strigăt de resbunare a resunat în tôte cercurile maghiare!

Tóte autoritățile publice aũ fost puse în picioré, ca aflându-se în fața isbucnirii unei noi revoluțiuni à la Hora! Și tótá acésta era lucrarea a duoi copii! Cea mai bună dovadá despre neînsemnátatea lucrului, ca expediarea prin postá de exemplare la adresa primului-ministru al Ungariei! Tóte cerce-tările, tóte perchisițiunile chiar și sechestrarea și deschiderea tuturor scrisorilor din România *n'aũ dovedit nimic!* Era o farsá saũ o simplá temá de colegieni, exaltați prin simțirea durerósá a suferin-țelor párinților și fraților lor remași acasă peste Carpați!

Dar iată cá guvernul român se însarcinézá sá dea vecinilor noștri o dovadá netágăduitá, o dovadá ofi-cialá: *Expulsarea a șese români din România.* De 20 de ani se acusá românii de peste Carpați cá conspirá contra tronului Habsburgilor, cá conspirá în contra Statului ungar, cá tind la înființarea Daco-României! La apérarea românilor despre aceste nedrepte acusări, iată acum ce respund miniștri, comiții și procurorii Ungariei: respund cu *expul-sarea*, rostitá de un guvern românesc! Ce se mai póte dice mai mult?

Se mai póte dice încă ce-va. Acest ce-va este cá bunii noștri vecini, dupe ce în expulsiune aũ găsit o probá învinováțitoare în contra românilor ardeleni și bánáțeni, vor găsi o probá învinováțitoare și în contra nóstrá românilor independenți. Vor putea a ne imputa: de ce permitem românilor supuși corónei Sântului Stefan de a emigra și a se sator-nici la noi, și de ce permitem ca aceștia sá se trans-forme în iridenți? Și ast-fel guvernul maghiar va fini spre a ne declara, cá nu se mulțumesc cu des-țerarea numai a șese români!

Permiteți-mi, D-lor deputați, înainte de a trata în special cestiunea expulsiunii, sá dic câte-va cu-vinte asupra imputárei ce vecinii noștri ne fac cá dãm refugiũ românilor de peste Carpați, pe cari neajunsurile și prigonirile 'i silesc sá trecá munții și sá descindá în téré; întrebuiñtez expresiunea lor.

Dar noi suntem vinováți, daca ei emigrézá? Când

românii trec din Transilvania la noi, de ce vin? Cine fugе de bine? De ce guvernul ungar nu face condițiunea românilor din Transilvania bună, astfel, în cât ei cu bucurie să ședă acolo? căci, cine bucuros fugе de locul născerei sale?

Nu'mi e permis, fără voia lui, să citez pe nume un mare patriot, un mare bărbat de Stat al Ungariei, cu care la începutul ultimului resbel românoturc, am avut o conversațiune intimă despre relațiunile noastre române cu Ungaria. 'I diceam: Suntem făcuți de D-zeu, ungurii și românii alături uniți de alții; trebuie dar să ne înțelegem, ca să avem o viață de pace și de frăție.

Numai ast-fel, și Românii și Ungurii ne vom putea păstra naționalitatea și individualitatea noastră politică, în fața marelor imperii de cari suntem înconjurați și amenințați.

Da, 'mi-a răspuns el, și eu ȳic, că așa este.—Inșă este un punct negru care pôte a ne pune în certy, 'i diseiũ!—Care punct, mă întrebă, de și 'l înțelegese? — Este Transilvania, 'i răspunseiũ. Nu voim să luăm Transilvania, acęsta nici ne trece prin minte; dar, am adăogat, Transilvania trebuie să rămână un Stat poliglot; fie-care naționalitate trebuie să 'și păstreze ființa și drepturile ei, spre desvoltarea sa pe piciorul unei depline egalități cu maghiarii.

Fără acęstă condițiune nu pôte să fie pace între noi; trebuie, o mai repet, ca Transilvania să urmeze a fi trăsătura de unire între români și între unguri! Ce 'mi-a răspuns marele patriot? Noi ungurii nici nu putem intra în cea mai mică conversațiune cu D-vóstră în privința Transilvaniei. Cea mai mică conversațiune asupra acestei cestiuni, ar favorisa ideile de cucerire, sau cel puțin de intervențiune a D-vóstră în afacerile noastre interioare, ar legitima propaganda D-vóstră, pe care noi nu o putem tolera! Vom cheltui cel de pe urmă creuzer; vom vęrsa cea de pe urmă picătură de sânge a honvezilor noștri, înainte de a transige asupra Transilvaniei. — Dar cine gândește să vę ia Transilvania? 'i diseiũ. Inșă ocârmuiți-o bine, opriți strigătele de

durere cari trec peste Carpați și nu ne lasă în odihnă. Dar cum, D-vóstră vè amestecați la noi, de și nu aveți același drept, de și afacerea nu privesce un întreg popor.

În România avem câte-va sate, avem o mică populațiune, Ciangăi, stabiliți încă de pe timpurile lui Stefan-cel-Mare. Totuși D-vóstră vè ocupați de ei trimitându-le popi, bani, cărți; trimiteți chiar agenți spre a 'i indemna de a se repatria! Până acolo merge interesul și compătimirea D-vóstre pentru un mic număr de frați perduți; și nouë, ne cereți ca să nu avem nici inimă nici urechi la strigătele de durere a mai mult de două milioane de frați? Ast-fel óre noi facem propagande la D-vóstră, ori D-vóstră la noi? Ca dovadă că noi nu facem propagande peste hotarele nóstre, vè citez următorul fapt :

Este o țéră în care noi póte am avea drepturi de a face propagandă, căci acea țéră a fost ruptă din corpul nostru, din sângele nostru, fără voia nóstră, și care a fost alipită de țerile casei Habsburgilor; acésta este Bucovina. Patrioții unguri și în 1848, și în 1859 și 1860 aũ recunoscut strâmbătatea seculară ce ni s'aũ făcut; și prin anume convențiuni aũ propus lui Vodă-Cuza, că acéstă țéră fiind răpită în contra ori-cărui drept, și se indatoraũ a ne ajuta ori-când ca să o luãm înapoi; și noi am refusat. De ce am refusat, de ce nu facem acolo nici o propagandă? Pentru că guvernul Austriei este un guvern cu minte și prevederi politice; el dă tuturilor naționalităților ceea-ce li se cuvine. Așa a făcut și în Bucovina. Ne-am dis dar: sórtă bună aũ românii din Bucovina? Ei nu țip? Ei sunt mulțumiți. Dacă ei socotesc că sunt mai fericiți sub dominațiunea casei Habsburgică de cât sub dominațiunea nóstră, unde guvernele se schimbă în tóte zilele, unde legile sunt scrise numai pe hârtie, de ce să nu 'i lăsăm în pace acolo unde se află? Și așa și facem: ne bucurăm de sórta lor, dar ne abținem de ori-ce propagandă; și cu tóte aceste acolo în Bucovina, avem moși, avem rude, avem osemintele străbu-

nilor noștri, ale glorioșilor noștri Domni; la tot pasul găsim urmele de victorie ale eroilor noștri!

La aceste cuvinte bărbatul de Stat al Ungariei, se mărgini a dice că săvârșindu-se din viață generațiunea din 1848, și acea maghiară și acea română, este de sperat că tot cu dânsa vor dispărea și urile și prigonirile dintre unguri și români, rezultat al atrocităților făcute și al sângelui reciproc vărsat în acel an oribil! Dar generațiunea aceea a murit mai tótă; însă urile și prigonirile tot trăiesc!

V'am citat cuvintele șise de D. Brătianu în 1869:

„Când cumnatu-meu va ridica brațul ca să 'mă ucidă surora, o! atunci voi ridica și eu mâna.“
(Aplause.)

Astăzi dar, ridic și eu glasul pentru a apăra pe sora noastră, pentru a protesta în contra regimului nesuferit care se face fraților noștri români de peste Carpați. (Aplause.) Dar și aci mai chiem încă o-dată spre mărturie pe D. I. Brătianu. La o întrebare făcută în Senat de D. C. Boerescu, iată cum mai deună-și 'i răspundea președintele consiliului:

„Când mă acusa guvernul austro-ungar că noi avem societăți și că lucrăm ca să resculăm Transilvania și să facem anexiuni, 'mă aduc aminte că era agent diplomatic Baron Eder. De atunci până mai deună-și, până la Baronul Calice, le diceam: „dacă eu v'ași spune că nu doresc ca toți români să formeze un singur Stat, ar trebui să socotiți că sunt sau mincinos, sau mișel; dar să viu astăzi să agit cestiunea Transilvaniei, să dărâm Imperiul Austro-Ungar, ar fi o nebunie; atunci n'ași fi ministru ci ași merita să fiu dus într'o casă de sănătate. Și D-vóstră, le diceam eu acelor diplomați, ori cât ați spune că nu voiți să mergeți la Marea-Négrá, nu vă crede nimeni; dar sunteți ómeni cu minte; știți că, dacă ați voi să mergeți acolo, ați avea în contra-vé și pe Rusia și pe noi, și vă mărginiți poftele D-vóstră. Cu atât mai mult noi scim să le mărginim, că suntem o putere mică.“

Aceste cuvinte drepte, și pentru cari fac complimentele mele D-lui Brătianu, sunt și ale nóstre. Noi

nu alergăm pentru luarea Transilvaniei, dar nu putem să lăsăm naționalitatea română în părăsire; și ungurii nu se vor putea împăca cu noi, până nu vor face o viață ticnită românilor de peste Carpați. Radu-Negru și Bogdan de peste Carpați, din Făgărași și din Maramoroș, au descălicat în asta parte și au fondat vechile noastre domnii; în fie-care secol glóte mari de români, ca roiurile de albine, au venit de peste munți, de au împoporat adesea câmpiile noastre, pustiata de ordele păgâne. Ómeni de biserică, ómeni de sabie, ómeni de carte au venit să întărescă staturile române de la Dunăre.

A fost de seculi o mișcare continuă de români între ambele cóste ale Carpaților. Nici o-dată acéstă comunicațiune frățescă n'a fost intreruptă. *Ideia română* pururea a însuflețit și pe acei ce veneau la noi, și pe acei ce mergeau la ei! Dacă acéstă idee se califică de iridentism, sau de Daco-românism, iridenți au fost Radu Negru și Bogdan Dragoș, iridenți au fost toți acei mari bărbați de sabie și de carte, pe cari pe fie-care pagină a istoriei noastre îi întâlnim veniți de peste Carpați. Osemintele lui Lazăr, în loc de a'i rădica statue, să le aruncăm în aer, căci mare irident, mare daco-român a fost Lazăr. Dar Fabian, dar Laurian bătrânul, dar Maiorescu tatăl, Bojinca, Papiu și alți atâți mari dascăli, toți aceștia cari au trăit în mijlocul nostru, apărând și desvoltând naționalitatea română, apărând românismul, iridenți și daco-români au fost. Și aci să'mi permită D. ministru să rectifice o parte din cuvântarea ce a ținut în Senat tot în privința consiliului ce a dat expulsațiilor transilvăneni, ca să nu facă politică pentru noi:

„Am đis în tot-d'a-una românilor de peste Carpați: să nu voiți ca D-vóstră să dați direcțiune politicei noastre. Noi cari ne cunoșcem țara, cari din generații în generații am lúptat ca să aducem acéstă țară unde este, să ne lăsați în pace să ne regulăm noi politica noastră; căci noi nu venim să vė dăm lecțiune D-vóstră; nu ne amestecăm în luptele cari le aveți în contra ungarilor și sașilor; și

numai atunci ați avea dreptate să vă amestecați în afacerile noastre, dacă ne am amesteca și noi în luptele D-văstră.“

Cuvintele acestea mi se par perfecte ; dar totuși pare-mi-se că D-sa nu le-a ținut tot-d'a-una ; eu nu știu că vre o-dată românii de peste Carpați să le fi provocat sau motivat. Noi câte o-dată, fără îndemn, ne-am amestecat în trebile românilor de peste Carpați ! Sunt câți-va ani înaintea proclamării regatului, colegul nostru de la Academie, bătrânul Bariț, 'mă dicea o-dată la adresa acelora cari trimiteau agenți în Transilvania, cari fundaseră, mi se pare chiar un țiar : *Carpații*, spre a întreține românismul de peste munți : „De ce vă amestecați în trebile noastre?“ și ne ruga să nu ne mai amestecăm în trebile lor. Acastă rugăciune ni s'a făcut și de Babeș, și de Roman și de Hodoș, și ei mai adăogău :

„Iată singura cerere ce vă facem : întăriți-vă în unire și în cultură, desvoltați-vă puterile ; și când drapelul României, va fi acoperit de glorie, va restatornici România în vechia ei mărire și putere, o ! atunci ne vom mândri și noi de acel drapel, care este drapelul românesc și prin urmare și al nostru. (Aplause prelungite.) Când România va însemna ceva în Europa, o atunci vom fi mândri și noi ; ne vom fâli și noi de puterea văstră, și vor fi mândri și toții românii din ori-ce parte vor fi. Și atunci și ungurii ne vor respecta și ne vor cruța mai mult.“ Iată pentru ce pe mine mă dore ceea-ce s'a făcut în capitala României, cu toate că drapelul nostru astăzi este glorios, cu toate că astăzi avem și noi dreptul de a ne ținea capul sus. (Aplause.)

Recunosc că vre-o câți-va băeți au făcut un act nebunesc și că acest act trebuia a fi reprimat ; dar cum D. ministru Brătianu nu'și aduce aminte că și D-lui a fost o-dată tână, cum am fost și eu ; că și noi am făcut proclamațiuni, ba și mai mult chiar.

Apoi D. Brătianu singur 'și-a dat deună-đi ca un titlu de glorie a juneței sale, serviciile ce odinioară a făcut Franciei apărând cauza republicei. Ei

bine, tinerii aceia ce făcut-au mai mult? Aū redi-
giat, aū trimis în Transilvania, o mai repet, o tesă,
o lucrare elocuentă dar imprudentă, primesc chiar
criminală. Inșă tóte acestea avut-aū urmări ast-fel
pe cât să ne pună în luptă cu ungurii? Dar ungurii,
cel puțin diarele unguresci, dic că nici o-dată nu
aū cerut ca România să devină gendarmul Unga-
riei! D. Brătianu cred că a fost prea aspru că s'a
prea grăbit, și 'mî place a crede că D-sa astăđi se
căesce.

Recunosc că fapta trebuia reprimată; dar pentru
acésta trebuia ca pe nenorociții autori să 'i ucidem?
Adică să 'i gonim din țera românéscă?

Căci pentru un român acésta este tot una. Să
nu uităm, D-lor, că suveranul nostru înainte de
a fi rege al României era Domn al Românilor.
Că ast-fel inima lui, sunt sigur, bate pentru toți
românii, și nu póte permite ca acei ce sunt români
să fie isgoniți din patria română. Și apoi unde să
se ducă ei? În Ardeal 'i așteptă furcele saū fearele,
cum am văđut că chiar din biserici s'aū luat preoți
și s'aū târât în pușcărie, pentru crima, că aū avut
la ei o proclamațiune iridentistă. Primesc că fapta
era gravă, că proclamațiunea putea să ne causeze
dificultăți internaționale; dar ce, pentru asemenea
vine nu avem legi și tribunale? Să 'i fi judecat
D. I. Brătianu, să 'i fi închis D. Brătianu; dar ei
rêmâneaū în România. Aū însuși legea pentru ex-
pulsiiuni nu dică că aceia cari se vor încerca să re-
vină în țeră, să fie închisi? Să 'i fi închis, o mai
repet, dar să nu 'i trimetem peste graniță să móră
de fóme. Dar să nu vedem că Rusciucul a devenit
loc de asil, când acesta era o-dată onórea străve-
chei ospitalități române! (Aplause.)

D-lor, am spus că în interpelațiunea mea, am să
tratez și cestiunea de legalitate. Decî cu legile
nóstre în mână susțin că românii nu pot fi isgoniți
din acésta țeră, că românii din alte țeri sunt ro-
mâni și în țera nóstră. Și dovadă am mai înteu
Constituțiunea, care dică că un român n'are nevoie
de alt nimic spre a deveni și cetățén român, de cât

de a avea recunoscerea calității sale de român, atât și nimic mai mult. Încă ceva : chiar acelaia care n'a cerut recunoscerea sa de cetățenie română, legea 'i recunoște dreptul de a cumpăra proprietate rurală, care, precum știți, este un drept politic. Iată ce țice legea proprietății rurale din Dobrogea :

„Art. 2. Numai românii pot dobândi proprietatea imobiliară rurală.

„Românii de origină, cari conform art. 9 din Constituțiune pot dobândi recunoscerea fără stagiū și prin un simplu vot al Adunărilor, aū același drept.“

În fața acestui text, cum putem spune noi că românii din țările megieșite sunt străini? Eū cred că dupe dureroasa impresiune ce expulsiunea, din ântâiul moment, a făcut și în țără și în străinătate, și mai ales în Transilvania, cred și aștept de la liberalismul, de la patriotismul, de la aducerile aminte ale trecutului D-lui Brătianu, că D-sa va deschide expulsaților ușele României. Nu înțeleg a se exercita asupra D-sale vre-o presiune, de aceea ați văduț cât sunt de blând către guvernul țerei mele, cât menagiez personalitatea primului ministru.

Daca am pus energie, am pus'o numai în apărarea naționalității mele în fața ungarilor! Iată limbajul ce l'a ținut în 1879 românul Mocioni față cu Kossuth. Iată ce țicea acest mare luptător al românilor de peste Carpați, când s'a întâlnit la Turin cu guvernatorul; vă citez propriile sale cuvinte traduse din nemșese :

„Eū știū că vre-o câte-va canali aū umplut urechile ungarilor cu paradoxul Daco-românismului; afară de aceștia nici un om cu minte nu visază la noi. România ar avea să se gândească de dece ori, daca trebuie saū nu trebuie să 'și anexeze Transilvania, chiar când acesta ar fi ușor ca un joc copilăresc. Acesta ar putea fi un dar al grecilor, un cuib de vespe, o petardă, care la cel ântâiū conflict ar arunca România în aer. Noi românii transilvăneni și ungurenii voim o neatârnaire asigurată

pentru România. Pentru a ajunge la acésta, România însă are nevoie de o Ungarie puternică și neatârnată. Dacă Ungaria devenind neatârnată, va da naționalității române o egală îndreptățire, atunci ungerii nu vor avea a purta cea mai mică grijă despre români. Nici o-dată nu vom privi preponderanța în patria ungerescă cu ochi geloși, întru cât nu se vor exercita contra noastră acte arbitrare. Negreșit dacă Ungaria ar rămânea în stăpânirea Austriei, și ca asemenea va deveni un instrument în mânele curței de Viena în contra neatârănării României, o atunci, va fi lucrul alt-fel, etc."

Acésta nu este. Ungaria e liberă; Ungaria e de sine stătore, românii din Ungaria n'aș pentru ce să se uite la noi; dea-li-se drepturile, respecte-li-se naționalitatea, și ei și fără silă vor rămâne buni cetățeni unguri. Cât pentru noi cetățenii ai României independente, nu cred că este bine de a ne teme de cea mai mică amenințare. Când a izbucnit ultimul resbel, o bandă de secuși, a intrat în țera noastră pe la Severin, s'a atins de teritoriul nostru; erau să intre chiar în luptă cu posturile noastre. A sărit însă populația și i-a luat pe fugă. Am cerut explicări de la guvernul ungar. Ce a făcut acest guvern? I-a dat în judecată, și tribunalele i-au achitat. Tot ast-fel trebuia să facem și noi; și chiar de ar fi fost o achitare, n'am fi intrat încă în resbelul cu honveđii Ungariei!

D-lor, am ăis că interpelarea mea mai are și o parte umanitară; acésta o adresez în special D-lui prim-ministru. Mă adresez la umanitatea D-sale, la trecutul D-sale, la 1848, când și D-sa și eș și mai tótă generațiunea de atunci am fost dișterăți. Aveam nume, aveam surori, aveam rude; multe lacrimi aș vėrstat atunci numele, surorile noastre, și în genere femeile române pentru exilul nostru.

Dar cel puțin acésta dișterare a fost rostită de străini! Dacă D. Brătianu a uitat astăđi i readuc aminte poemul lui Michelet! Fac apel, D-le Ioan Brătienne, la tinerețele D-tale, la cele ce profesai atunci, la principiile ce le așai; aceste te-aș adus